

ŠTEV. 3

1935/36

LETNIK 66

Mirko Kunčič:

Mrtvaški zvonček poje.

*Tingel ting tangel,
iz raja gre angel:
Majdica, ki jo je srčkala
mama pet let — je umrčkala.*

*Tingel ting tangel,
skloni se angel
z gorkim sočutjem nad mamó —
Majdico damo zdaj v jamo.*

*Tingel ting tangel,
dušico angel
k zvezdam je zlatim odnesel,
v raj jo ko ptičko,
belo golobičko,
z zlatih peroti stresel . . .*

Emil Frelih:

Za mamico — mrtvo.

Nima mamice . . . mrtva je! Očka nima . . . v ječi je!
Očka so zaprli, ker je v pijanosti človeka ubil . . . Mamico, ki je
zato od žalosti umrla, so lani zakopali . . .

Rad bi za mamico svečko kupil, pa nima denarja!

Jutri je Vseh mrtvih dan!

Hodil je sirotek bos po hladni cesti in se ustavil pred razkošno, v
črno zavito izložbo, polno svečk, in gledal s poželjivimi očmi, katero
bi ponesel jutri mamici na grob . . .

Mimo pride gospod in fantek ga poprosi. Že mu hoče gospod dati
dinar, pa začuje oster stražnikov glas: »Beračenje je prepovedano!»

Sirotek se prestraši in, ne da bi vzel dinarček, zbeži . . . Zateče se
v temno vežo in milo zaplaka . . . Za mrtvo mamico — ni svečke . . .

Francè Bevk:

Medvedek Capljač.

Zgodba za najmlajše.
Ilustriral prof. Fr. Košir.

3.

Prišla je zima, dolga medvedja noč.

Capljač je legel in zaspal. Ni se prebudil do pomladi.

Ko je odprl oči, je zagledal v brlogu dva nova bratca. Dva bratca in še sestrico povrhu. Bili so vsi tako majhni, tako zelo majhni. Capljač se je čudil, da more biti kak medvedič tako zelo majhen. Vsi trije so imeli mehke gobčke in še mehkejše kožuščke. Objemali so se in spali kot polhi. Včasih so se prebudili, tedaj so pili mleko. Drugega niso znali.

Capljač se je hotel z njimi poigravati.

»Pusti jih, da jim kaj hudega ne narediš!« ga je zapodila mati. »Se jih boš že še naveličal.«

Capljaču je biló dolg čas. Ko se je oče nekega jutra odpravljal z doma, je silil za njim.

»Samo v napotje mi boš,« je zabrundal Godrnjavs.

»Pa ga vzemi s seboj,« je rekla Momljačka. »Ne bo mu škódovalo, ako se česa nauči.«

In tako je Capljač odšel z očetom.

Tako daleč od brloga še nikoli ni bil. Čudil se je vsaki stvari in široko odpiral oči. Napenjal je ušesa in vohal. Vse, prav vse mu je biló novo. Res, da so ga boleli mehki podplati, ki so se mu na pómlad lupili, a ni se zmenil za to.

Oče in sin sta hodila čez drn in strn. Med drevesi in skalami vedno dalje. Dolgo se nista ustavila.

Med potjo sta neprestano oprézovala okoli sebe. Rada bi bila našla kaj užitnega. Saj sta prestradala vso zimo. Tako sta bila mršava, da so jima kosti silile izpod kože. Toda veliko hrane ništa našla. Toliko, da sta se malo okusila.

Godrnjavs je bil posebno dobre volje. Ves čas je nekaj momljal predse. Menda je popeval neko pesem o lisici. Sonce je prijetno grelo. Nastavljala sta mu razmršene kožuhe.

Pa se je Godrnjavs nenadoma ustavil. Natégoval je vrat in vohal okoli sebe.

»Kaj je?« je vprašal Capljač. Bil je radoveden.

»Tiho!« je oče copotnil s šako. »Človek je.«

Človek? Capljač je že slišal o človeku. Oče in mati sta se večkrat poménkovala o njem. Vselej je natégoval ušesa, a ni slišal nič dobrega. Samo slabo. Človek mora biti zelo velik, da se ga celó oče boji. In močan najmanj za deset medvedov. Capljač si je le tako mislil, tega ni mogel vedeti. Še nikoli ni videl človeka. Bal se ga je. Obenem se ga je polastila strašna radovednost.

»Kje je človek?« je vprašal.

»Tiho!« je rekel oče. »Ne bodi siten!«

Godrnjavs se je okrenil in hlačal nazaj v hrib. Ves čas je obračal glavó in ni nehal vohati. Gobec se mu je kar tresel, oči so se mu svetile.

Capljač je drobil za očetom. Mislil je na človeka.

»Oče, pokažite mi ga!« je zasitnarił.

Toda oče ga je samo grdó pogledal.

Da veste, Capljač je bil zelo svojeglaven medvedič. Če si je kaj vtepel v glavo, zlepa ni odnehal. Želja, da bi videl človeka, je bila večja kot strah pred očetom.

Vrtel se je v krogu in copotal z nogami po listju.

»Pokažite mi človeka!« je ponavljal. »Pokažite mi človeka ... človeka ... človeka ...«

Medved je bil jezen. Dvignil je šako, da bi ga udaril. Pa se je premislil. Morda je dobro, če sinu pokaže človeka. Znal se mu bo ogniti.

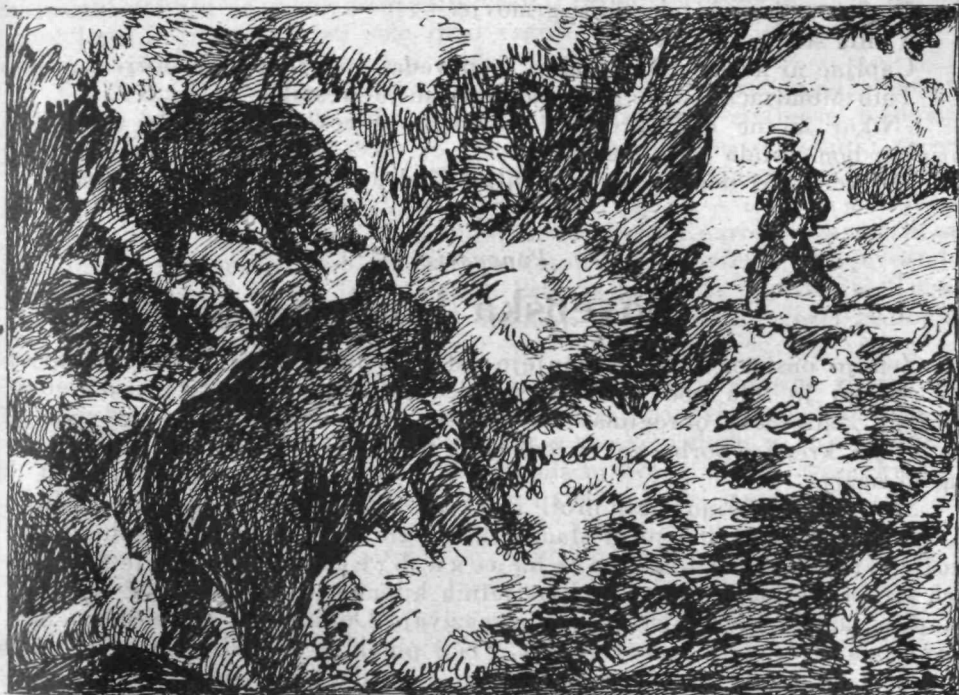
»Pojdi z menoj!«

Naglo sta jo ubirala skozi grmovje. Godrnjavs ni nehal obračati gobca na vse strani. Prišla sta do skalovja. Zlezla sta za košat grm in tam počenila.

Pod njima se je vlekel kolovoz.

»Da boš tiho!« je oče zapretil Capljaču.

Capljač je strmel na pot, da so mu oči štrlele iz glave.

Po kolovozu je prišel lovec. Preko ramena mu je bila obešena puška. Na zelenem klobuku je nosil šojina peresa.

»Ali je tisto, ki hodi po dveh nogah?« je zašepetal Capljač.

»Da. Tisto je človek.«

Capljač je gledal, gledal, gledal. To je človek? Bolj ko ga je gledal, manj strašen se mu je zdel. Saj ga ni bilo nič v primeri z očetom.

»Majhen je,« je rekel.

Godrnjavs mu je zapretil z očmi, naj bo tiho.

Molčala sta. Lovec je izginil za ovinkom.

»Majhen je, to je res,« je tedaj spregovoril oče. »Tudi močan ni. Toda hud je, hud. In bolj zvit kot lisica. Vsega si izmisli. Ta, ki si ga videl, je najhujši. Železen pihalnik nosi čez ramo. Zagleda te in te z njim pokadi, pa je po tebi.«

Capljač je poslušal z gobcem in z očmi.

»Pa tisti, ki ne nosijo takega pihalnika?«

»Tisti niso tako hudi. Pa pokličejo druge. Če jih je več, je hudó. Najbolje, da se človeku ogneš s poti. Nič mu ni zaupati.«

Tak je bil očetov nauk o človeku.

Že sta hotela oditi, ko je prišla po poti ženska. Koš drv je nosila na hrbtu.

»Ali je tudi to človek?« je vprašal Capljač.

»Tudi,« mu je odgovoril oče. »Toda ta ni hud. Čakaj, boš videl.«

Godrnjavs je zavil gobec in povohal na desno in na levo. Lovca ni bilo več v bližini. Postavil se je na zadnje šape in grdó zamomljal.

Ženska ga je zagledala. »Sveti Bog!« je zavpila, vrgla koš na tla in pobegnila.

Capljač se je od smeha valjal v listju.

»Zdaj pa pójdiva,« se je tudi oče držal na smeh. »Če se vrne človek s pihalnikom, bo slabó.«

Naglo sta jo pobirala skozi grmovje.

Vrnila sta se v brlog.

Capljač ni mogel čakati, takoj je povedal materi, kaj je doživel.

Tudi Momljačka se je smejala. Nato se je zresnila.

»Nikar mi ne hodi preblizu človeka,« je rekla možu. »Če se ti kaj pripeti, bom ostala sama na svetu.«

»Že vem, kaj delam,« je zamomljal Godrnjavs.

(Dalje.)

Panonski:

Slovenska krajina.

Zemljo onstran Mure imenujejo od leta 1918. dalje tudi Prekmurje. V času, ko je bila pod tujo oblastjo, so jo domači izobraženci zavedno nazivali »Slovenska okroglina« (že 1780. l.) in Slovenska krajina. V spomin na njeno krepko borbo za narodnostni obstoj ji pritiče še dandanes ta častni naziv.

Slovensko krajino meji proti Prlekiji in Medmurju reka Mura, proti Avstriji potok Kučnica, proti Madžarski pa gre meja blizu reke Rabe. Tako stoji tu tromejni v bližini Srebrnega brega (404 m), ki je najvišji vrh vse pokrajine. Skoro tisoč kvadratnih kilometrov meri zemlja, ki je na jugu in zapadu ravninska — zato jo nazivajo Dólsinsko in Ravénsko —, na severu pa gričevnata, zato Goričko. Večji potok je Lèndava ali Prètoka. Glavna kraja sta Sòbota in Lendava, vsak z okoli 3000 prebivalci.

Do prevrata je bil večji del zemlje last veleposestnikov; sedaj jo delijo kmetom. Hriboviti deli so zelo gozdnatí in rodijo malo, zato si prebivalstvo — okoli 95.000 — išče dela na veleposestvih doma in v Franciji ter Nemčiji. Po veri je okoli 23.000 protestantov; to so edini ostanki slovenskih protestantov.

Po naselitvi Slovencev v sedanji dómovini so tod in še dalje po Panonski ravnini do Blatnega jezera bivali panonski Slovenci, ki sta jih obiskala tudi sveta brata Ciril in Metod. Imeli so lastno državo, ki sta ji vladala kneza Pribina in Kocelj. Ko so pa v 10. stóletju prišli Madžari, so mnogo panonskih Slovencev iztrebili, mnogo jih pa potujčili, tako da se je obseg nekdanje slovenske zemlje skrčil od 10.000 kvadratnih kilometrov na sedanji obseg. Tako so bili po ustanovitvi madžarske države Slovenci med Muró in Rabo popolnoma ločeni od svojih bratov do osvobojenja dne 12. avgusta

leta 1919. Z velikim trudom se je posrečilo rešiti ta del slovenske zemlje izpod tuje oblasti. Kljub temu pa je še ostalo na Madžarskem v devetih vaseh blizu Monoštra do 6000 Slovencev.

Radi te ločenosti in ker so Madžari preprečevali vsako zблиžanje prekmurskih Slovencev z ostalimi Slovenci, so prekmurski duhovniki pisali knjige v domačem narečju. Saj v šoli ni bilo čuti slovenske besede, zato se niso mogli naučiti skupnega slovenskega knjižnega jezika. Prva prekmurska knjiga je bila natisnjena leta 1715. Marljivo so izdajali nabožne in šolske ter poučne knjige tako protestanti kakor katoličani. Vsi pa so pisali v slovenskem duhu, imenovali so svoj jezik slovenski, sebe pa Slovence in slovenski narod.

Med evangeličani je najznamenitejši pisatelj pastor Štefan Küzmič (1725—1779), ki je prevel Novi zakon 1771. leta. Za katoličane je napisal vrsto knjig: abecednike, molitvenike, prevod evangelijev in svetopisemskih zgodb župnik Mikloš Küzmič (1738—1804). V prvi polovici devetnajstega stoletja je živel znamenit pisatelj župnik Jožef Košič, ki je izdal lepo knjigo o koristi šole in o vzgoji. Marsikaj je posnel iz Slomškovega spisa »Blaže in Nežica v nedeljski šoli«.

V začetku dvajsetega stoletja, ko so se protestanti vdali madžarskemu vplivu, se je pričelo med prekmurskimi katoličani novo življenje. Kanonik dr. Franc Ivanóci († 1913) je z nekaterimi mladimi duhovniki pričel izdajati Kalendar Srca Jezušovoga (1904), nabožni mesečnik Marijin list (1904) in tednik Nóvine (1913). Ta katoliški tisk je — obenem z Mohorjevimi knjigami — ohranjal prekmurskim Slovincem narodno zavest in se je ohranil do danes. Sploh je zasluga katoliške duhovščine, da je ostalo ljudstvo slovensko in da je Slovenska krajina prišla k Jugoslaviji. To so bili župniki Ivan Baša, oba Jožefa Klekla, Štefan Kühar, Jožef Sakovič, Jožef Borovnjak i. dr.

Poleg slovstvenih spomenikov pa hrani Slovenska krajina dragocene spomenike lepe umetnosti. To je vrsta starinskih cerkvâ, izmed katerih je najstarejša ona v Selu iz romanske dobe; v gotskem slogu so bile sezidane v 14. stoletju cerkve v Martjancih, Turnišču, Sòboti, ki jih vse krasijo stenske slike na presno (freske); dalje na Tišini, pri Sv. Juriju itd. Po osvobojenju pa je bila postavljena prelepa cerkev v Bogojíni po načrtu arhitekta Jožeta Plečnika. (Sl. 1.)

Mnogo dragocenih posebnosti hrani narodopisni značaj Slovenske krajine. Različni praznični običaji, n. pr. o božiču, novem letu, ob ženitovanju, pri krstu itd. kažejo starinske zaklade ljudske duševnosti. Posebno tudi različne vraže, pregovori in

(Sl. 1.) Bogojína s Plečnikovo cerkvijo.

(Sl. 2.) Drevored jagedov.

Mure, kjer šume jagedi otožno jesensko pesem... (Sl. 2.)

reki ter pripovedke in pesmi. Do zadnjih časov je bila v rabi domača bela platnena obleka, kar je dajalo vsem z nizkimi, lesenimi, s slamo kritimi hišami poseben domačosten in ljudski značaj.

Značaj prekmurskega Slovenca se razodeva v tihi skromnosti in delavnosti, v ljubezni do petja in umetnosti ter v verskem čustvovanju in mišljenju, ki prešinja vse njegovo zasebno in javno življenje. Do osvobojenja je bil to najbolj zapuščeni del slovenske zemlje. V teh petnajstih letih po osvobojenju pa se Slovenska krajina vedno bolj vključuje v kulturno življenje Slovenije in vedno bolj napréduje.

Pravkar je izšla poučna knjiga, ki bi je ne smelo manjkati v nobeni šolski knjižnici: »Slovenska krajina«. Zbornik ob petnajstletnici osvobojenja. Uredil Vilko Novak. Beltinci 1935. — Dragi prijateljski, odprite jo in v teh žalostnih novembrskih dneh v duhu potujte v ravnine preko

Lado Jerše:

Klopotec.

*Od Mure do Ptujkega polja,
od Svete Ane do háloških tal,
kjer Drava vije svoj val,
prepeva klopotec
mogočno iz dneva v dan*

*pesem žitnih poljan,
trat in valov,
ubranih glasov,
pesem žlahtnih goric
in naših pravic.*

Joža Vovk:

Trije tatovi.

*Psička Hov in Lajarad
sta klobaso izmaknila,
pa seveda rada bi
z njo se brž oba mastila.*

*»Jaz sem jo zavohal prvi!«
drobno cvili mali Hov,
Lajarad pa se zadere,
da odmaknil je pokrov.*

*»Jaz sem jo do tu prinesel!«
noče Hov odnehati,
Lajarad pa taco dvigne:
»Laž! Ne boš je žrl ti!«*

*Lajaradu zdaj je dosti
pa se v Hova zakadi,
Hov — ne bodi len — ga grize,
boj se vname, teče kri...*

*»Stoj! Zapik!« dé Lajarad,
»pa naj obvelja pravica!« —
»Dobro,« reče mali Hov,
»vsakemu gre polovica!«*

*Toda, kje je zdaj klobasa,
gledata začudeno?
»Dober tek!« dé maček Mjav,
ki klobaso je ukral...*

Pijani vrag v Zaplankah.

(Konec.)

Vrag je ležal vznak sredi sobe kakor ubita zver. Prebudil se je in ugotovil, da je v skrajno žalostnem in za zvitega vraga več kot nečastnem stanju. Vse ga je strašno bolelo. Pričel je razmišljati, kako se je moglo zgoditi, da je prvič, odkar hodi po zemlji, tako kruto osramočen pred ljudmi in samim seboj.

»O, ta zvita pijača hinavska!« se mu je posvetilo. »Zdaj sem vsaj našel ključ do najlepših uspehov! Takoj na delo!«

Pobral se je in hotel oditi. Toda malce presenečen je opazil, da so okna in vrata trdno zabita.

»O, Zaplankarji, smešnjaki smešni!« je rekel s prezirljivim nasmeškom in tlesnil s palcem in sredincem. V trenutku se je znebil telesa, neviden duh je bil, ki ne pozna zabitih oken in vrat, niti najmanjše špranje ne potrebuje. V naslednjem trenutku je bil že zunaj, neviden je švignil skoz Zaplanke, že je hodil po vsem svetu. Če je kje potreboval telo, si ga je spet samo mislil, pa je bil človek, krasen mlad gospod. Pogosto je seveda prišel nazaj v Zaplanke, z žalostnimi spomini sicer, a bil je radoveden, kako se vedejo in postavljajo Zaplankarji, odkar imajo v oštirjevi hiši zaprtega vraga in čakajo, da slovesno pogine...

Napočil je težko pričakovani štirinajsti dan. Vsi Zaplankarji so na vse zgodaj pridrli pred hišo oštirja Korajže. Župan Teleban so prišli v nedeljskih škornjih, brke so si tri dni prej vihali, da so bili na ta slavnostni dan taki, kakor se za župana pač spodobi. Saj je bil to dan, ki bo v slavni zgodovini Zaplank in Zaplankarjev zapisan z zlatimi črkami. Moški in ženske, staro in mlado, od blizu in daleč — vse je pridrvelo skupaj, vse je nestrpno pričakovalo velikega dogodka.

Spet so zapela kladiva, od podbojev pri vratih se je slovesno odveznil težak hrastov ploh. Župan Teleban so brez strahu pritisnili na kljuko. Stopili so svečano v sobo, za njimi pa so štirje možje nesli težke nosilnice.

A glej, čudo neznansko, v oštirjevi sobi vraga ne živega ne mrtvega — nikjer...

Vsi Zaplankarji z županom Telebanom na čelu so ostrmeli in obnemeli.

»Popolnoma smo ga uničili!« Tako so vzkliknili z močnim glasom ponosni župan Teleban v Zaplankah in preplašenim Zaplankarjem je odleglo.

»Popolnoma smo ga uničili!«

In še imajo besedo župan Teleban na pragu hiše oštirja Korajže:

»Zaplankarji moji, veselite se z menoj in z našim vrlim oštirjem Korajžo! Veselite se z vsem svetom, da smo pregnali iz svoje srede uničevavca, škodljivca, peklenskega vraga! Praznujmo slovesno ta dan, praznujmo ga v skupnem veselju in sedimo k čašici vina, da nam ta dan ostane v trajnem spominu, da bo o nas govoril in nas slavil ves svet! Živele Zaplanke!«

»Živele, živele, juhuhu!« je završalo in zadonelo med širono množico. In posedli so vse sobe pri oštirju Korajži, mnogo jih je moralo še ostati zunaj; ti so po vrtu naredili mize in se veselili.

A vrag, čigar konec in smrt so praznovali, je bil neviden sredi med njimi...

Hodil je od mize do mize in polnil kozarce, ljudje so pili in peli. Oštir Korajža je nastavljal že tretji sod sladke kapljice, vrag pa je čudovito spretno in naglo opravljal svoje delo. Zaplankarji so pili in pili, a imeli so kar

naprej polne kozarce. Teklo je že na vseh koncih od miz, a so pili dalje in dajali duška svojemu veselju. Gostili so se ves dan in se slednjič vsi opijanili.

Župan Teleban so se sprli z oštirjem Korajžo, a ta jih je — ne bodi len — pošteno natreskal. A župan Teleban tega nikakor ne morejo prenesti, zakade se v Korajžo, spoprimeta se in nazadnje oba obnemogla treščita pod mizo v mokro lužo in obležita.

Mizar je kovača butil s pestjo po ustih, da je telebnil ob zid in nezavesten obležal.

Sredi sobe sta se obdelavala pek in čevljar.

Ženske so cvilile, dedci so kleli.

Fantje so rjuli, metali kozarce in odpirali pipece. Otroci pa so jokali...

Razdejanje pri oštirju Korajži, ki je nekaj dni nato umrl, je bilo strašno. Tudi župana Telebana je začela zapuščati modrost in so se kaj hitro postarali.

In vrag? Takrat, ko so Zaplankarji pri oštirju od preobile pijače divjali, je stal med podboji hišnih vrat in se rajsko zadovoljen smejal. Kruto se je maščeval in to ga je močno veselilo. —

To je tisti strašni dogodek o pijanem vragu, ki je povzročil, da so vrli Zaplankarji iz dobrih in plemenitih ljudi postali to, kar so še danes...

Fr. Ločniškar:

Mrtvemu otroku.

*Tu, med rožami ležiš
v beli plašč odet,
med zelenjem se mi zdiš
kot utrgan cvet.*

*Angelski obrazek tvoj
se na smeh drži,
saj med svetom in teboj
boja bilo ni.*

*Preden svet si naš spoznal,
dal si mu slovo;
srečen zdaj iz daljnih dalj
gledaš na zemljó.*

Maksimov:

Grobovom v tujini.

*Kot meteorji v letnih nočeh
nocoj nam misli plavajo
po širnem svetu po grobeh,
kjerkoli naši bratje spavajo.*

*Tam gori sred karpatskih šum
prerasel je grobove mah,
vsi, ki jih strl je vojne hrum,
neznaten zdaj so zemlje prah.*

*Sred širnih severnih planjav
bleste se križi z mrtoih polj,
šumi jim sapica v pozdrav
in boža daljnih src jih bol.*

*Grobove soške in ravní
italske gre obiskovat,
miru jim večnega želi
iz dalje njihov rodni brat.*

(Iz češkega prevedel dr. Fr. Bradač.)

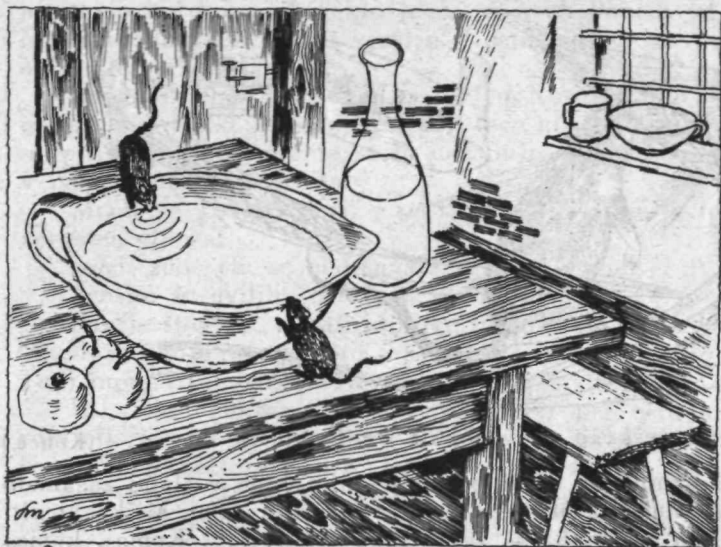
(Konec.)

Vprav ko se je krmila ne daleč od svoje luknje, je v slami zašumelo — in iz slame se je pomolela okrogla glava z žarečimi očmi. Miška ni niti za trenotek pomišljala — smuk! — že je bila v luknji... Komaj, komaj je ušla. Kmetov maček jo je še s krempljem oprasnil v repček. Potem je vso noč sedel tiho pred luknjo, ne da bi spustil oči z nje. Miška Grebačica ga je dobro videla, ker je šla trikrat gledat iz sobice na hodnik, ali še preži... Maček je že zdavnaj odšel, ker se je naveličal čakati, toda miška Grebačica še ves dan in vso noč ni pomolila niti noska iz luknje...

Ta pripetljaj jo je poučil, da njena sobica vendarle ni tako popolnoma varna, kakor bi morala biti. Premišljevala je in premišljevala, slednjič pa je šla znova na delo. Grebla je v zidu na drugo stran ovinkast hodnik — grebla in kopala je tako dolgo, da se je pregrebla ven iz skednja. Ko je bila zunaj, je bila vesela in žalostna. Vesela je bila, ker je njen hodnik ustil prav tam, kjer je bil kup plev. To pa zato, ker je bilo med plevami tudi marsikatero lahko zrnje. Žalost pa jo je obšla, ko je videla, da je takoj za zidom velikanska množina nečesa belega in mrzlega. Lahko se je sicer prerila skozi to in se vrnila, a vendar ni bila vesela. Te čudne stvari je bilo daleč okoli vse polno — ves svet je bil zasut. Ko se je vrnila, je vprašala starejše miši, kaj je to. Izvedela je, da je to sneg, ki vselej zasuje ves svet, čim se miške zatečejo v skednje...

Kmalu nato je bilo v skednju med mišjim narodom mnogo veselja in radosti. Kmetov maček je ležal nekega jutra otrpel na gnojišču in se ni zganil niti, ko mu je najpogumnejša miška segla s prednjo tačico na nos. Po njem je bilo. Seveda so miši plesale od veselja po skednju, begale, skakale po vseh kotih, kot se prej niso nikoli upale. Saj ni bilo sedaj ničesar, da bi se jim bilo treba bati — zato toliko veselja in radosti. Vse so bile tudi radovedne, kako se je to zgodilo. In ker niso bile miši samo na skednju, temveč tudi v jedilni shrambi in v hiši, je mišji narod na skednju kmalu vse izvedel. Lepó res je napravil ta maček!

Kmet je prinesel z lova dve jerebici; kmetica ju je položila v jedilno shrambo, da bi ju v nedeljo pripravila možu za obed. Toda glej šmenta! V jedilno shrambo se je splazil v soboto zvečer maček in je ljubi jerebici tako obžrl, da ni ostalo nič drugega kot kupček kosti. To opustošenje je zapazila kmetica vprav v nedeljo zjutraj, ko si je kmet obuval škornje, pripravljaje se na pot v mesto. Maček je čepel na klopi pri peči in zadovoljno predel. Žena je prišla vsa razburjena in možu povedala, kaj je z jerebicami. Kmeta je pograbila taka jeza, da je pobral še neobuti škorenj — in lop! — ga je

treščil v mačka... Predobro ga je zadel! — Pod škornjem je kar zahreščalo — in maček je izdihoval...

To se je miškam godilo, ko ni bilo mačka!...

Še Grebačica se ni več tako bala. In ko ji je nekoč pripovedovala neka stara miš, kako imenitnega okusa je smetana v latvicah doli v jedilni shrambi,

si jo je miška strašno zaželela. Že ponoči je odšla s staro mišjo, ki jo je peljala skozi luknjo v hlev in zopet skozi luknje v starem zidovju prav v jedilno shrambo. Tam je stala dolga vrsta latvic, tudi kruha je bilo in slanina... Miški sta se dali v godovanje. Glodali sta slanino, grizli kruh — in zdaj se ju je polastila žeja. Torej na smetano!... Stara miš je pokazala Grebačici, kako se leze po raskavem ročaju na latvico — in že sta obe namakali gobček v smetano... Toda kar nenadoma — štrbunk! — in stara miš je zdrsnila v mleko. Grebačico je ta nezgoda tako preplašila, da je pozabila, kje je, ter je odskočila. Seveda je padla z latvice na opečna tla in se tako pobila, da dolgo ni vedela, kaj se z njo godi. Ko se je spet zavedela, je brž splezala po ročaju na latvico, da bi pomagala stari miši. Toda z njo je bil že konec. Plavala je sredi latvice in le še tu pa tam je trznila z nožico. Utonila je...

Ko je Grebačica to videla, brž z latvice doli in hajd odtod! Še čudno, da je našla domov. Dolgo je blodila v zidovju, kjer je bilo polno lukenj in hodnikov — in, ko je srečno priromala v hlev, je zopet dolgo, dolgo blodila, preden je prišla v skedenj... Danilo se je že, ko je legla v svoji sobici. In takrat se je zarekla, da ne pojde nikoli več na tako pot, tudi če bi bilo tam bog ve kaj...

Svoj trdni sklep je tudi izpolnila...

Njena pustolovščina s staro mišjo pa je takoj rodila zle posledice. Ko je našla kmetica v mleku utopljeno miš, je morala mleko izliti. In hudo se je jezila na moža, da je ubil mačka. Kmet je torej iskal drugega, a dobrega mačka ni bilo mogoče dobiti. Kdo pa bi tudi dal dobrega mačka? In tako je moral kmet kupiti pasti, da bi imel mir pred ženo...

Kmalu nato se je primerilo nekaj posebnega. V skednju je zadišala slanina. Več miši je že poznalo njen vonj, ne samo Grebačica. Pa tudi Grebačica se ni mogla premagati in je vohala, odkod slanina diši. Kmalu jo je našla. Ležala je na deščici, nabodena za kratko žico — toda čudno skrivljenih žic je bilo na tej deščici še več. Grebačica je hodila okrog in okrog, toda nič kaj ji ni zaupala. Zdajci je priskakljala druga miš, ki je tudi že poznala vonj slanine. Grebačica ji je razodela svoje pomisleke. Druga miš pa se ji je smejala, češ, da je tudi v jedilni shrambi, ko je bila

tam, visela slanina na žici — pa še na daleč debelejši kot je tale. — Rekla je in že se je bližala koščku...

Komaj pa je ugriznila — lop! — ena izmed žic je poskočila in oplazila požrešno miš po hrbtu tako močno, da ji je prelomila hrbtenico. Še čuda, da je ni razpolovila. Miš je samo zacvilila in bilo je po njej.

Sevé — Grebačica jo je ubirala v svojo sobico, kar so jo noge nesle! In zarekla se je, da se ne bo dala zapeljati nobenim izkušnjavam sveta več, pa tudi če bo še tako prijetno dišalo, še lepše kot slanina...

In živela je, živela v skromnosti in bojazni dolgo, dolgo v skednju, kjer ji ni pretila nobena nevarnost več...

Slednjič pa je napočil strašen dan.

Kmet je odprl sprednja in zadnja vrata skednja, kjer ni bilo več mnogo slame. Nato se je ves skedenj stresel, kakor da bi bil potres. To je povzročila dvojica težkih konj in velik lestveni voz. In že sta bila tu hlapec in dekla in vsi so začeli hitro nalagati na voz slamo, ki jo je kmet prodal vojaški gosposki v mesto. In prav tam so pobirali slamo, kjer je imela miška Grebačica svojo luknjo...

Nekaj časa je gledala iz luknje to početje in šlo ji je skoraj na jok. Kako tudi ne! Miši v skednju toliko — jedi pa zmerom manj in manj. Nena-doma pa ji je prišlo na misel, da bi šla pogledat, ali je še kaj zrnja med plevami za skednjem... Šla je torej po ovinkastem hodniku in kmalu pomolila glavico na drugi strani luknje ven...

Tedaj glej ga šmenta! Kupa plev nikjer...

Pa vendar je miška Grebačica zapiskala od veselja, skočila iz luknje ter začela veselo skakati in plesati...

Zakaj ne bi! Vse na okrog je bilo polno, polno sveže zelene trave, po njivah je bilo žito že skoraj do kolena, drevje je cvetelo tako lepo in bogato, da je bilo vsako drevo kakor velikanski bel in rožnat šopek — in soncece, ki se je smejalo visoko na nebu, je prijetno grela z zlatimi žarki miško Grebačico...

In kaj je bilo dalje? —

Tega ne vem več. — Res ne vem...

Videl sem samo, kako je miška Grebačica veselo poskočila, kako je tekla čez vrt, izpodlezla plot in izginila v goščavi zelenih stebel že dokaj visokega žita. Bilo je brez vetra, nobena sapica ni pihljala. Zato sem še videl, kako so se žitna stebela majala, ko je miška hitela med njimi. Kmalu pa tudi tega nisem več videl...

Izgubila se mi je v polju...

Napotila se je v svet, šla je iskat primeren kraj, kjer bi si lahko izgrebla novo luknjo in sobico v omejkju. Morda se ji je stožilo po svobodi — in gotovo se ji je, kajti Grebačica ni bila več majhna miška, neizkušena miška — sedaj je bila iz nje že modra stara miš, ki bo imela tudi mlade miške. Zato ni hotela ostati v skednju, kjer bi se preživljala s tujim delom, kjer bi se tudi njeni otroci, male miške, ne naučile delati in skrbeti za obstanek ter bi se morale zaradi tega neprestano trestiti pred novim kmetovim mačkom, ki bi jih navsezadnje gotovo požrl...

Ko je zlezla miška Grebačica iz skednja, je videla pred seboj široki, slavni, krasni in svobodni svet. Odhitela je vanj in se mi je izgubila v njem... Zato ne vem o njej ničesar več...

Torej, dragi otroci, ne bodite hudi name, da ima tale moja prigoda o miški Grebačici tak čuden konec — nekonec.

Jaz ne morem zato — temu je kriva sama — miška Grebačica.

O najgrši žabi.

(Iz češkega prevedel dr. Fr. Bradač.)

Ondan je bil pri nas velik vrišč. Bil je mrzel in meglen novembrski dan — prav tak, ki mu pravimo, da je kakor o »vernih dušah«. Z drevja se je usipalo poslednje orumenelo in rdečkasto listje, nebo je bilo kakor s svincem oblitó, in vse je kazalo, da bo začelo že jutri snežiti in bo zima.

Že se je nagibalo k večeru, ko je šla naša kuharica Ančka v klet po premog. Kar se zasliši po vsej hiši, kako je v kleti zavriskala in treščila pločevinasto posodo za premog na tla, da je kar zagrmelo. Nečesa se je morala grozno ustrašiti...

Ko je tole slišala naša Zorka, ki je strašno radovedna deklica, je morala seveda takoj doli v klet. Toda — kakor je naglo stekla v klet, tako naglo je zopet zbežala nazaj — in naravnost v mojo delavnico. Odprla je vrata in bila tako preplašena, da so ji bile oči kakor na pecljih. In že je začela:

»Očka, pri nas v kleti leze po premogu taka velika in grda žaba, da se je je Ančka ustrašila, in sedaj se boji nabrati premoga. Pojdi brž doli in ubij jo!« Odkimal sem...

»No, pogledal bom, ali jo bom pa ubil — tega, Zorka, res ne vem. Jaz namreč mislim, da je ta žaba prav pridna. Mogoče bolj kot ti.«

»To se, očka, zelo motiš,« mi je zatrjevala Zorka in naglo razlagala dalje... »Le počakaj, boš že videl! Vsa je črna in grdo grintava.«

Prijel sem torej Zorko za roko in šla sva v klet h kopici premoga. In seveda — nisem se motil. Tam je sedela čisto navadna krastača, ki je bilà vsa umazana od premogovega prahu. Zato je bila črna, kajti drugače je temnorjava. Tudi grintava ni bila, zakaj to, kar je imela Zorka za grinte in kraste, to so bile samo bradavice, ki pokrivajo telo vsake krastače.

Zorki je trajalo moje ogledovanje žabe že predolgo, zato me je nestrpnó vprašala, ali jo bom ubil...

Odkimal sem — in rekel:

»Ne bom je ubil, ker je to krastača, ki je tako koristna, da sem jih sam prinesel nekoliko v škatli iz gozda in jih izpustil na naš vrt. Tudi tu v kleti ne dela nič slabega. Vsaka žaba

prespi pri nas vso zimo. Da je ne bi zeblo, kadar je zunaj sneg in mraz, zaleze, preden zaspi, v kako skrivališče — torej krastača na vrtu pod kopico zgrabljenega listja ali pod slamo, s katero se čez zimo pokrivajo

vrtnice in cvetlične gredice. In včasih se zgodi, da zleze katera, ko išče tako skrivališče, tudi v kolnico ali v klet. Zato bi jo bilo greh ubiti.«

Sedaj je Zorka že razumela, da je storila neumnost. Naredila je pаметen obraz in skrbno rekla: »Pa jo moramo vsaj ven vreči. Tukaj je ne moremo pustiti, ker bi se Ančka bala hoditi v klet po premog.«

In zelo se je začudila, ko tudi v tem nisem soglašal, ampak izjavil, da pustim žabo v kleti. Sklonil sem se po lopato za premog, pobral nanjo krastačo in jo odnesel v drugo klet, kjer smo imeli zelenjavo za zimo. Tam sem krastačo odložil, lopato pa zopet postavil v posodo za premog.

Zorka je pazila na vsako mojo kretnjo, drže roki na hrbtu. In ko sem delo opravil, je dejala modro: »Ampak boš videl, očka, jaz ti pravim, da bo ta žaba spet zlezla na premog, in naša Ančka bo jutri vreščala, kakor da jo je pičila kača...«

»Moja draga, ta krastača ne zleze nikamor,« sem se smejal tej skrbnosti za Ančko, iz katere je jasno govoril lastni strah... »Ta žaba je vesela, da je slednjič na kraju, ki ga je iskala. Zdaj se bo zagrebla v zemljo, tam bo zaspala in prespala vso zimo prav do pomladi, ko jo bomo zopet odnesli na vrt...«

Potem sva odšla iz kleti in nič več se ni prigodilo. Zorka je temeljito poučila Ančko, da se ji te žabe ni treba bati — toda Ančka se je navzlic temu vselej, kadar je nabirala premog, ozirala na vse strani, ali morda krastača vendarle ne zleze nanjo in jo pogoltne.

Po večerji je Zorka legla v posteljo in zadovoljno zaspala. Toda ponoči se ji je prigodilo nekaj neverjetnega...

Bilo je okrog polnoči, ko jo je nenadoma prebudilo nekaj, kakor da ji je skočil pritlikavec na pernico. Pomela si je oči, pogledala — in v tem trenutku se je tako ustrašila, da ni mogla ne zakričati ne se geniti.

Na pernici, prav nasproti glavi, je sedela žaba krastača. Prav tista, ki jo je videla zvečer v kleti. Očitajoče je zrla na Zorko z žalostnimi očmi, potem pa je izpregovorila...

»Ne boj se me, deklica, jaz sem res pridna žaba, kakor ti je to povedal očka, in zato ti ne morem nič zlega storiti. Slišala pa sem, kako si hotela, da bi me ubil, in zato sem prišla, da ti o sebi nekaj povem. (Dalje.)

Zanimivosti

Cheopsova piramida.

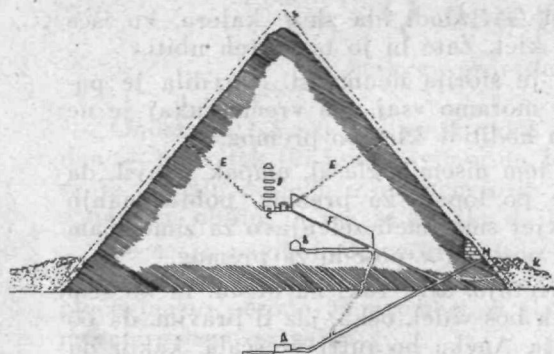
V afriški puščavi, na zahodni strani reke Nila, v bližini današnje Kaire, stoji več kot 60 piramid, ki že nad 4000 let kljubujejo vročim sončnim žarkom in mrzlim afriškim nočem.

Piramide so nastale v tretji in četrti dobi egipčanskih kraljev. To so kopasti grobovi, ki so jih dali zgraditi faraoni, da počastijo s temi svoje ime in da imajo po smrti udobno in stalno bivališče.

Največja in najstarejša je Cheopsova piramida (okoli 2600 pr. Kr. r.), ki je bila 146 m visoka (skoraj enkrat več kot ljubljanski donebnik), široka pa 233 m. Zob časa jo je pa okružil in zmanjšal. V tisoč letih se je znižala za 9 m, zožila pa za 6 m. Krušenje kamenja povzroča razlika

med dnevno in nočno temperaturo. Ta temperatura je včasih zelo velika in doseže podnevi celo +50° C in več, ponoči pa pade na 0° C, tako da zmrzuje voda. Kamenje se polagoma krči in razteza, sčasoma razpoka in odpada. Če bi zbrali vse, v teku tisoč let odkrušeno kamenje okoli piramide, bi lehkó zgradili z njim 15 takih donebnikov, kot je ljubljanski, vsi pa bi bili masivni. Vendar pa je ta masa odkrušenega kamenja zelo majhna v primeri s celotno piramido, ki ima 2.366.629 m³ prostornine.

V notranjosti piramide so številni nizki in ozki križajoči se hodniki, ki jih lehkó le sključeno prehodimo. Ti hodniki vodijo h grobnicam. 30 m globoko pod zemljo je podzemna grobnica (A), najbrž prvotna

PREZEC CHEOPSOVE PIRAMIDE

Slika:

- A podzemna grobnica.
- B kraljičina grobnica.
- C kraljeva grobnica.
- D razbremenilni prostori.
- E ventilaciji.
- F galerija.
- G črta prvotne piramide.
- H glaven vhod.
- K razvaline.

grobница egipčanskega kralja. Nad njo je v notranjosti 20 m nad tli kraljičina grobnica (B). Više nad to pa je prava kraljeva

grobница (C). Ta grobnica je sestavljena iz natančno se stikajočih granitnih kvadrov. Raven strop kraljeve grobnice je varovan velikanske peze s petimi razbremenilnimi prostori (D). Hodnik pred kraljevo grobnico je razširjen v veliko galerijo (F), ki je 47 m dolga ter 9 m visoka. Prekrita je z lažjim svodom. Grobnice so zapirali s tajnimi vrati na mehaničen način. Ta vrata so obstajala iz velikih skal, ki so bile natančno kamnoseško obdelane. Drugi hodniki so bili v zunanosti skrbno zakriti. Glavni vhod je s severne strani. Stavbni material, ki so ga privozili iz kamnoloma po Nilu, je bil po večini iz trdega in dobro izbranega kamena.

Za dviganje velikanskih kamnov nam ni znano, kakšne priprave so rabili. Vsekakor so bili Egipčani tudi v tem mojstri. Iz najdb pri večjih piramidah lahko sklepamo, da so uporabljali klančine (rampe) iz opeke, po katerih so spravljali kamenje na piramido.

Je še mnogo drugih stvari, katere bi povzdignile slavo piramid in njenih graditeljev. Bodi to le majhen odlomek velikega poglavja.

Tisoč in tisoč let je preteklo. Mnogo rodov je izumrlo; piramida pa stoji, sanja o prejšnjih lepših časih in polagoma hira, dokler se ne bo zrušila v prah — a do takrat bo steklo še precéj vodé mimo Ljubljane.

Za dobra voljo

Nesreča v sreči.

Po vročem pesku hodi
naš črni mož in sodi,
da jajce to je noja last;
a padel je v nevarno past.

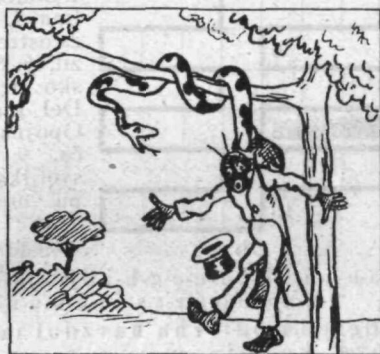
V nahrbtnik jajce stlači,
gorkoto dela kači,
ki v jajcu skor se je skotila,
lupino kmalu razdrobila.

Zdaj črncet dremlje, nič ne pazi,
ko izpod zglavja se priplazi
zverjad nemarna kakor zmaj;
da le prebudil bi se vsaj!

Mož nosil je zalego v torbi
nevarne kače, ki je v borbi,
da se izmota iz lupine;
z njo še nosilca kvišku rine.

Se končno črncet le predrami,
ko v zraku že caplja z nogami.
Prestrašen na ves glas zaviče,
saj kača že v obraz mu siče.

S težavo se osvobodí,
pa slabo spet se mu godi:
Na tla telebne kakor klada,
na trnje kakta se nabada.

Igra z (vrtečim se) obročem.

Ta igra obstoji v tem, da se vrže palica skozi vrteči se obroč. Igralci zavzamejo mesta v razdalji poldruga metra na enem koncu igrišča. Vsak ima majhno palico. Eden izmed igralcev se postavi na konec (ki si ga lahko sam izbere) igrišča in vrže obroč (ki pa mora leteti v ravni črti), v razdalji treh do petih metrov od črte, za katero stojte igralci.

Ko se obroč prikotali mimo igralcev, skuša vsak zagnati palico skozi obroč. Če to uspe, se šteje za eno točko. Prvi, ki doseže 21 točk, dobi igro.

Če je veliko število igralcev, se igralci porazdele v dva tabora, ki se postavita drug proti drugemu. Vsak tabor igra,

kadar pride vrsta nanj, in točke, ki jih posamezniki dobe, se prištejejo k dotičnemu taboru. Število teh točk pa mora znašati 100.

Igra »Mornarji in krokodili«.

Igralci so razdeljeni v dve skupini: mornarji in krokodili (ena izmed skupin naj ima kot znamenje kako čepico, ovrtnik ali trak na rokavu in podobno!). Razvrste se naj tako, da je vedno mornar poleg krokodila.

Glavna oseba v igri mora biti dober in spreten pripovedovalec. Pripoveduje naj kako dramatično zgodbo o brodolomstvu, kjer se nahajajo mornarji v spoprijemu s krokodili; vsakokrat, kadar omeni govornik besedo »mornar«
odnosno »kro-

kodila, se morajo igralci teh imen prikloniti, nasprotniki pa jih morajo (pred tem) zagrabiti.

Igralec, ki se napačno prikloni (da torej zamenjava mornarja s krokodilom), ali katerega zgrabi nasprotnik, preden se prikloni, je izključen iz igre.

Govornik mora pripovedovati zgodbo tako, da štedi z razočaranjem, n. pr. da se izogne pričakovani besedi s tem, da jo nadomesti z izrazom, ki znači isto (v tem primeru se ni treba prikloniti!).

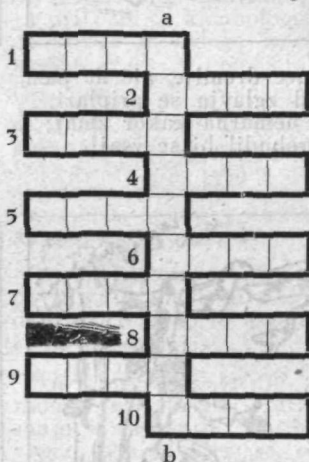
Kdor ostane gospodar bojnega polja, ta zmaga.

Uganke, rešitve in drugo

Nagrobni kamen.

Sem in tja.

Vstavi v vodoravnih vrstah besede, ki imajo take-le pomen: 1. Lunina sprememba. 2. Okrasek. 3. Viseči svet. 4. Bodeča rastlina. 5. Kamen za ostrenje rezil. 6. Slovansko drevo. 7. Del glave. 8. Opojna pijača. 9. Nočna svetilka na nebu. 10. Tretje seno (tretja košnja).

a-a-a-a-a-b-b-č-e-e-g-h-i-i-j-k-l-l-l-l-m-n
n-n-n-o-o-o-p-r-r-s-s-t-u-u-u-u-v

Beseda od vrha navzdol (a-b) ti pove, kaj si.

Sprememba.

Gos, kis, oda, kos, eva, bas, ida, ban, ena.

Spremeni vsaki besedi prvo črko, pa dobiš drugo besedo! Spremenjene črke ti dadó znan rek.

Rešitev ugank iz 2. številke.

»Mlin«: Božji mlini meljejo počasi, a drobno.

»Izločilnica«: Obljuba dela dolg.

Obe uganki so pravilno rešili: Strajnar Alojzij, Gradišče pri Novem mestu; Vinko Baumgartner, Cret p. Teharje; Ivan Verdelj, Rakovnik, Ljubljana; Rihtar Ema, Rošker Ivan, Rošker Breda, Modrinjak France, vsi iz Pišec; Lučka šeme, Kranj; Svoljšak Ivan, Marija in Matko, Dob; Ko-

zole Franc, Rajhenburg; Breznik Stefan, Mežica; Rataj Anton, Gor. Lendava.

Samo »Izločilnico« so pravilno rešili: Cuderman Cirila, Tupaliče pri Preddvoru; Stropnik Jože, Rakovnik, Ljubljana; Brezovar Ivan, Zagorje ob Savi; Jug Zlatica.

Samo »Mlin« je rešila: Jurič Olga, Litija.

Razpis nagrad: Kdor bo rešil vse uganke iz ene številke letošnjega letnika in bo izžreban, bo dobil po želji ali molitvenik »Večno življenje« ali primerno mladinsko knjigo. Zreballi bomo po vsaki številki.

Za 2. številko je bila izžrebana: Rošker Breda.

»Vrtec« izhaja 15. dan v mesecu in stane za vse leto Din 15—. Izdaja ga Konzorcij »Vrtca«. Urejuje ga in oblastem odgovarja Jesenovc France, profesor v Ljubljani, Cesta 29. oktobra št. 18. — Uprava »Vrtca« v Ljubljani, Kopitarjeva ul. 2 (H. Ničman). Tiska ga Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani (K. Čeč).